

Maja Zagórna-Goplańska*

OSOBOWOŚCIOWE UWARUNKOWANIA NOWOCZESNYCH ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH

Z a r y s t r e ś c i: Artykuł podejmuje próbę rekonstrukcji teorii osobowości społecznej i jej roli w procesie tworzenia nowej cywilizacji ludzkości, w oparciu o teorię F. Znanieckiego, J. Kozielskiego oraz kilku innych znaczących reprezentantów nauk społecznych. Budowanie nowoczesnej organizacji ściśle związane jest z kreowaniem nowoczesnej osobowości, a więc takiej, która jest w stanie nie tylko dostosować się do zmieniającej się rzeczywistości, ale przede wszystkim potrafi tę rzeczywistość stworzyć. Przedstawione przez socjologów i psychologów wizje nowoczesnych rozwiązań nic nie tracą na swojej aktualności, a wprost przeciwnie, w miarę upływu lat i zdobywania nowych doświadczeń społecznych, nabierają nowego znaczenia. Tak jest np. w przypadku roli mikrostruktur w kształtowaniu nowoczesnej osobowości, postaw i zachowań, czy też odrzucenia przesadnej wiary w postęp technologiczny oraz automatyczny i decydujący wpływ wielkich zmian systemowych i strukturalnych na funkcjonowanie życia społecznego, a w tym i jego immanentnej części – organizacji społecznych.

S ł o w a k l u c z o w e: organizacja, uwarunkowania osobowościowe

K l a s y f i k a c j a JEL: J24, L31

WSTĘP

Tradycyjne ujęcie organizacji i kapitału odpowiadało pewnemu, stosunkowo prostemu poziomowi życia społecznego i ekonomicznego. W miarę rozwoju społecznego, zmieniał się również poziom złożoności teorii naukowych opisujących i stymulujących zachodzące przemiany. Proste struktury organizacyjne i tradycyjnie pojmowane kapitały zastąpione zostały przez bardziej wyrafinowane systemy organizacyjne i kapitałowe, a te znalazły swoje odbicie w bardziej adekwatnych do nowej sytuacji teoriach naukowych. W ten sposób ekonomiczne analizy zostały wzbogacone o interpretacje socjologiczne, psychologiczne, a nawet filozoficzne. Takie pogłębione i rozszerzone spojrzenie na kwestie będące wcześniej w centrum uwagi nauk ekonomicznych, czy nauk

* Adres do korespondencji: Maja Zagórna-Goplańska, Politechnika Opolska, Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii, Katedra Geografii i Ekonomiki Turystyki ul. Prószkowska 76, 45-758 Opole, email: m.zagorna-goplanska@po.opole.pl

o zarządzaniu, pozwoliło z czasem dojrzeć i inne, wcale nie mniej ważne, aspekty życia społeczno-ekonomicznego, a w tym także zjawiska zachodzące w obrębie organizacji społecznych poszukujących bardziej nowoczesnych rozwiązań ekonomicznych, technologicznych, organizacyjnych. W rezultacie, główne filary każdej organizacji, zwane często zasobami organizacji przyjęły nazwę kapitału, wziętą z klasycznej ekonomii. Dzisiaj bez wahania mówimy o kapitale ludzkim [Król, Ludwicyński, 2006, s.52; Oleksiuk, 2009, s.9], społecznym [Fukuyama, 1997, s.39], kulturowym, intelektualnym, strukturalnym, organizacyjnym, symbolicznym, innowacyjnym [Glabiszewski i inni, 2018; Zastempowski i inni, 2018]. Oczywiście, w tym momencie zawsze na ogół powstaje wątpliwość, czy takie przeniesienie pojęcia kapitału, które pierwotnie pojmowane było, jako aktywa rzeczowe /finansowe/, na zgoła inne, niematerialne w swojej istocie zasoby organizacji – jest zasadne? Na ogół jednak pozbywamy się tych oporów jeżeli tylko dobrze rozeznamy nasze pole poznawcze. U jego podstaw leży fundamentalne przekonanie o tym, że głównym kreatorem nowoczesnej organizacji życia społecznego jest człowiek jako jednostka, jej postawy, talenty i predyspozycje. Z drugiej jednak strony owa ludzka natura kształtowana przez pokolenia nastawiona jest na stałość i niezmienność, bo to one niosą ze sobą pewność i brak zagrożenia. Nie negując istotnej roli wielkich zbiorowości ludzkich, zauważono jednak, że to przede wszystkim konkretne osobowości społeczne, konkretnych ludzi, w konkretnym otoczeniu ekonomicznym, technologicznym, organizacyjnym, kulturowym są niezbywalnym aktorem w procesie tworzenia nowoczesnych rozwiązań technologicznych, ekonomicznych, organizacyjnych. W swojej podstawowej istocie są to rozwiązania społeczne i kulturowe, a chociaż kreowane są one głównie przez jednostki, to jednak wykraczają one poza swoje ramy bezpośrednie i nakierowane są na szerszy odbiór społeczny. Nie wnikając zbyt w złożone i często kontrowersyjne kwestie terminologiczne odnoszące się do kapitału społecznego i kapitału kulturowego należy zauważyć, że oba te pojęcia znalazły już pewne uznanie również w ekonomii i naukach o zarządzaniu. Pierwsze z nich odnosi się przede wszystkim do kapitału więzi społecznych, a drugi do kompetencji i dóbr kulturowych. Należy jednak mieć na uwadze i to, iż oba typy kapitałów mają nie tylko pozytywne, ale i negatywny wpływ na funkcjonowanie struktur organizacyjnych, a w konsekwencji na całe życie społeczne. [Putman, 2009; Coleman 1988; Sztompka, 2007]. Ponadto kapitały te, podobnie jak kapitały materialne mogą być zdobywane w dwojaki sposób: przez własną indywidualną pracę i zapobiegliwość oraz w drodze dziedziczenia. W przypadku dziedziczenia społecznego i kulturowego w grę wchodzi złożone mechanizmy przejmowania, głównie od swoich grup odniesienia określonej sieci powiązań społecznych, koleżeńskich, sąsiedzkich, towarzyskich, które wyposażają nas w określone kompetencje kulturowe, np. język, styl życia czy system wartości. Na ogół nie mamy większej wątpliwości co do tego, iż pomnażanie kapitału ma-

terialnego jest w istotny sposób związane z posiadaniem przez nas kapitałem społecznym i kulturowym, ale zapominamy często o tym, że to nasz nieskrępowany wybór oraz podejmowanie autonomicznych decyzji przez jednostkę wydają się być zasadniczym motywem zdecydowanej większości ludzkich działań [Beck, 2002, s.22 i dalsze]. A skoro tak, to należałoby się bliżej przyjrzeć osobowościowym uwarunkowaniom dochodzenia do nowych i bardziej nowoczesnych zachowań społecznych. Lepsze rozeznanie w tym złożonym mechanizmie poszukiwania, a następnie wprowadzania w realne życie społeczne ciągle nowych, bardziej nowoczesnych rozwiązań w każdym aspekcie życia społecznego, w tym i organizacyjnego, wydaje się być warunkiem koniecznym dla aktywnego włączenia się w ten proces. Artykuł przybliży ten problem, wykorzystując do tego celu, między innymi humanistyczną teorię osobowości społecznej F. Znanieckiego oraz częściowo, koncepcję „wielowymiarowego człowieka” J. Kozielckiego, a także rozważania nad osobowością R.Lintona i D. Riesmana.

ATRYBUTY NOWOCZESNOŚCI

We współczesnych społeczeństwach odnajdujemy wiele dowodów na proces postępującej racjonalizacji życia społecznego. Jego przejawami są niewątpliwie zintegrowane i zorganizowane całości zwane organizacjami społecznymi. Stąd zasadne wydaje się określenie nowoczesnych społeczeństw, jako „społeczeństw zorganizowanych”, „społeczeństw organizacji”, na które składa się ogromna ilość organizacji różnego typu, od organizacji rodziny po organizacje polityczne, ekonomiczne, czy religijne. Wszyscy jesteśmy ich członkami jeżeli tylko zgodzimy się co do tego, że organizacja społeczna to „zintegrowany zbiór pozycji społecznych i stosunków społecznych, realizujący wspólnie jakieś istotne społecznie funkcje, tworzący swoistą całość odróżnialną od innych podobnych całości” [Sztompka, 2002, s.125]. Aktualny ogląd rzeczywistości społecznej przekonuje o tym, że coraz więcej społeczeństw współcześnie istniejących, również tych zapóźnionych w swoim rozwoju ekonomicznym i technologicznym, przejmuje wiele standardów ukształtowanych na gruncie cywilizacji zachodniej nowoczesności. Problem polega jednak na tym, że nie za bardzo wiadomo, jak należy pojmować ową zachodnią nowoczesność, która ma różne przejawy wynikające ponadto z nazbyt częstego utożsamiania nowoczesności ze współczesnością, a ta jak powszechnie wiadomo, nie zawsze musi być przecież w pełni nowoczesną. W tej sytuacji ważna jest odpowiedź na fundamentalne pytanie: co jest typowego, specyficznego dla nowoczesności, jakie konkretne cechy ją konstytuują? Wydaje się, że stosunkowo zadawalającej odpowiedzi w tym względzie udzielił w swoich pracach K.Kumar [Kumar, 1978], który wymienia pięć podstawowych zasad organizujących nowoczesność: **indywidualizm** ludzkich zachowań, kiedy człowiek uwalnia się od narzuconych mu więzi grupowych i sam decyduje

o kształcie swojej biografii, a także ponosi pełną odpowiedzialność za swoje wybory; **dyferencjacja** wszelkich działań i możliwości we wszystkich obszarach życia społecznego /edukacja, polityka, ideologia, styl życia, konsumpcja, itd/; **racjonalność** obejmuje swoim zakresem całe życie społeczne człowieka, ale przede wszystkim odnosi się do instytucji i organizacji społecznych, które powinny działać w sposób efektywny, rozumny i obiektywny; **ekonomizm**, który zdominował nowoczesne społeczeństwa, ponieważ większość naszego życia upływa w kręgu „zachowań ekonomicznych” jak produkcja i konsumpcja; **ekspansywność**, która jest zasadą szczególną, jako że obejmuje swoim działaniem nie tylko różne obszary geograficzne współczesnego świata, ale jednocześnie przekształca niejako od wewnątrz wszystkie dziedziny życia społecznego /relacje rodzinne, obyczaje, moralność, styl życia/. Przyjmując taki punkt widzenia można dojść do wniosku, że rządzący się tymi zasadami proces społeczny musi w końcu doprowadzić do takiego rozwoju sytuacji, kiedy pojawia się pytanie – a co po nowoczesności? Czy będzie nadal rozwijała się w takim samym czy w innym kierunku, a jeżeli tak to w jakim? W funkcjonowanie nowoczesności wbudowany jest na szczęście mechanizm autokorekty, który z jednej strony niweluje bądź minimalizuje wpływ zjawisk negatywnych, a z drugiej – wzmacnia procesy prorozwojowe. W rezultacie takiego dwukierunkowego działania można mówić o postępującym procesie określanym często, głównie w futurologicznych i publicystycznych opracowaniach „ponowoczesnością” lub bardziej doprecyzowanym w sensie naukowym – „**późną nowoczesnością**.” Jednym z ważniejszych teoretyków późnej nowoczesności jest A.Giddens [Giddens, 1990], który do najważniejszych cech późnej nowoczesności zaliczył m. inn: wymóg znacznego **zaufania** do skomplikowanych systemów technicznych, ekonomicznych, organizacyjnych, społecznych. Są one dla nas często zdepersonalizowane, niezrozumiałe, ale jednocześnie nieodzowne dla właściwego i bezpiecznego funkcjonowania życia społecznego; nowe, niespotykane dotąd wymiary **ryzyka** zarówno w wymiarze obiektywnym /globalna ekspansja ryzyka dotyka wszystkich ludzi /, jak i subiektywnym /zwiększa się świadomość wszelkich zagrożeń/.; postępujące procesy **globalizacyjne** polityczne, ekonomiczne, kulturowe, które w efekcie sprawiają, że świat „staje się jednym”, a nowoczesność ogarnia wszystkich (globalna wioska, sieć różnorodnych powiązań); **nieprzejrzystość**, niepewność i płynność życia społecznego związane są z coraz większą złożonością i nieprzewidywalnością zorganizowanego życia społecznego. Człowiek żyjący w takich warunkach nadal pozostaje jednak istotą refleksyjną, wyposażoną w samoświadomość, realizującą się nie tylko w akceptującym, ale również w krytycznym spojrzeniu na zachodzące przemiany. Stopień zmienności struktur, reguł, norm i wartości sprawia, że człowiek współczesny żyjący w późnej nowoczesności, chcąc być w pełni nowoczesnym musi podjąć w sposób świadomy ogromny trud nad przekształcaniem wszystkich elementów życia społecznego, a nadto

tworzeniem jednocześnie nowoczesnej osobowości społecznej, różnej od tej, w którą wyposażyła go biologia /natura/. Trudno sobie bowiem wyobrazić powstanie i funkcjonowanie nowoczesnych organizacji społecznych bez nowoczesnej osobowości ich członków. Nowoczesny świat, którego niezbywalnym komponentem są nowoczesne organizacje społeczne wymaga, określonych osobowości społecznych.

OSOBOWOŚĆ SPOŁECZNA

Na początku warto przypomnieć, że samo pojęcie osobowości jest bardzo różnie rozumienie w zależności od dyscypliny i szkoły naukowej. W klasycznym ujęciu termin ten najczęściej kojarzony jest z psychologią i używany jest dla oznaczenia „zorganizowanej struktury cech indywidualnych i sposobów zachowania, które decydują o sposobach przystosowania się danej jednostki do jej środowiska”.¹ Sytuację jeszcze bardziej komplikuje fakt, iż dla dookreślenia samego pojęcia często dodaje się przymiotniki wskazujące na specyficzny dla danej osobowości zbiór względnie trwałych cech jednostki. Stąd mówimy między innymi o osobowości autorytarnej, podstawowej, tradycyjnej, wewnątrz sterowanej. Osobną kategorię stanowi **osobowość społeczna**, ukształtowana na bazie relacji społecznych z innymi członkami grupy. Jest ona zbudowana na biogenych i psychogenych fundamentach wyznaczonych granicami zinternalizowanej kultury, która jest podstawą ludzkich zachowań. Jest więc zatem ona wytworem złożonego procesu socjalizacji. Na tak pojmowaną osobowość społeczną składają się bowiem, w pewnym uproszczeniu, następujące elementy podstawowe:

- **Kulturowy ideał osobowości**, który jest fundamentem i wzorem według którego przebiega proces kształtowania osobowości. Jest on historycznie zmienny, ale i w tym samym okresie mogą funkcjonować różne ideały osobowości np. osobowość chłopska, robotnicza, inteligencka, ziemiańska;
- **Role społeczne** i związane z nimi **pozycje społeczne** dzięki którym proces socjalizacji przybiera wyraźnie określony kierunek. Członkowie organizacji spełniają pewne jej oczekiwania a w zamian zyskują określone pozycje społeczne, do których przypisane są pewne prawa i obowiązki;
- **Jaźń subiektywna** gwarantuje jednostce ludzkiej zazwyczaj pozytywną tożsamość „z samym sobą”, świadomość swojej podmiotowej / i przedmiotowej/odrębności od innych członków zbiorowości;

---

¹ J. Strelau, *Osobowość. Zagadnienia ogólne*, [w:] T. Tomaszewski /red./, *Psychologia*, Warszawa 1977. Jednak naukowe wyjaśnienia osobowości cechuje duża różnorodność poglądów – C. Hall i G. Lindzey analizują aż 15 głównych stanowisk teoretycznych /C.Hall, G.Lindzey,(1990) *Teorie osobowości*, Warszawa 1990.

- **Jaźń odzwierciedlona /obiektywna/** obejmuje zespół wyobrażeń o sobie na podstawie tego, co inni sądzą o niej. To swoiste społeczne odbicie lustrzane szczególnie ważne dla tych, którzy zabiegają o awanse i karierę w organizacji.

Pełne rozwinięcie teorii osobowości społecznej znajdujemy w wielu pracach F. Znanieckiego, czołowego reprezentanta socjologii humanistycznej. W jego rozumieniu osobowości społeczne są bardzo złożonym wewnątrznie i bogatym systemem, na który najogólniej rzecz ujmując, „składają się [...] wszystkie czynności, które [...] człowiek spełnia, i wszystkie dane, których doświadcza w swym życiu, biorąc istotny udział w systemach kulturalnych, obiektywnie istniejących w danej cywilizacji” [Znaniecki, 1974, s.101]. Widzimy zatem, że autor teorii osobowości społecznej traktował osobowość ludzką w sposób bardzo złożony i dynamiczny. Nie pomniejszając znaczenia, dla życia społecznego, osobowości ekonomicznej, religijnej, estetycznej czy poznawczej, szczególną rolę przypisuje jednak osobowości społecznej, upatrując w niej główną siłę sprawczą w przygotowaniu człowieka do nowej organizacji społecznej. Wczytując się w różne teksty F. Znanieckiego odnoszące się do teorii osobowości społecznej widzimy, iż koncepcja osobowości społecznej stanowi przede wszystkim określony układ różnych ról społecznych, które członkowie organizacji pełnią w odniesieniu do grupy społecznej. We współczesnej socjologii funkcjonują różne ujęcia roli społecznej, ale w większości nawiązują one do linii wytyczonej przez F. Znanieckiego. W tym względzie Znaniecki precyzuje, „że osobnik w kręgu społecznym odgrywa społecznie wyznaczoną <rolę osobistą>, rozumiemy przez to, że krąg, i on sam, ujmuje i kształtuje jego osobę według pewnego uznanego typu czy wzoru osobowego, który to wzór jest narzucony mu i przyjęty przez niego jako indywidualna rola w danym kręgu” [Znaniecki, 1974, s.110-111]. Oznacza to, że kolejnym, nieodłącznym elementem składowym osobowości społecznej są wzory osobowe, wedle których kształtowane są osoby społeczne. Łatwo zauważyć zatem, że związek roli społecznej ze wzorem osobowym w teorii F. Znanieckiego jest tak ścisły, że możemy wręcz mówić o roli społecznej, jako wzorze osobowym. W swojej analizie roli społecznej i wzoru osobowego F. Znaniecki wyróżnia następujące cztery składniki: jaźń odzwierciedlona, stan socjalny, funkcję społeczną i znaczenie życiowe. **Jaźń odzwierciedlona** rozumiana jest tutaj jako „jaźń społeczna” zawierająca w sobie podwójny obraz; z jednej strony jest to obraz siebie jako osobnika widzianego przez innych uczestników kręgu, z drugiej strony – obraz swój własny, ukształtowany na podłożu poprzedniego obrazu. Jest sprawą najzupełniej pewną, że oba te obrazy nie zawsze muszą się pokrywać. **Stan socjalny**, pojmowany jest jako „całokształt tych praw, które osobnikowi przyznaje i stara się zapewnić dany krąg społeczny, bądź z własnej inicjatywy, bądź działając z ramienia i pod kontrolą większej wspólnoty lub grupy” [Znaniecki, 1974, s.121]. Do tak rozumianego stanu socjalnego zaliczane

są: stanowisko moralne, pozycja ekonomiczna, sfera bezpieczeństwa oraz sfera prywatności. **Funkcja społeczna**, to ogół obowiązków jednostki funkcjonującej w danej roli społecznej, czyli w zakresie określonych zadań rzeczowych, jak i aktywności moralnej. **Znaczenie życiowe**, pojmowane jako wpływ pełnionej roli na własne życie osobnika lub życie kulturalne i społeczne jego środowiska. Stąd wyprowadzony jest, subiektywny bądź obiektywny sens znaczeniowy danej roli.

Reasumując można powiedzieć, że zaproponowane przez F. Znanieckiego pojmowanie roli społecznej i osobowości społecznej w rzeczywistości znosi długo zakorzenione w różnych teoriach naukowych, naturalistyczne pojmowanie istot ludzkich i proponuje ujmowanie ich jako zjawisk kulturowych. Wynika to z głębokiego przekonania co do tego, iż w doświadczeniu ludzkim różne elementy składowe osobowości, w tym również elementy biologiczne i psychiczne, łączą się w jednolite zjawisko kulturowe. Człowiek, jednostka w swojej roli społecznej jawi się zatem, jako zjawisko psychologiczne, ale jednocześnie, jako uczestnik szerszej zbiorowości /kręgu, grupy, organizacji/ jest on zjawiskiem socjologicznym.

TIPOLOGIA OSOBOWOŚCI SPOŁECZNEJ

Poszukiwanie uniwersalnych typów osobowościowych, występujących we wszystkich społeczeństwach, a następnie przeprowadzenie klasyfikacji opartej na określonych zasadach stanowić może istotny wkład w budowanie ogólnej teorii opisującej i wyjaśniającej najważniejsze struktury i mechanizmy życia społecznego. Główną jednak przesłanką leżącą u podstaw sformułowania własnej typologii osobowości społecznej jest, jak się wydaje, przekonanie Znanieckiego o tym, że funkcjonujące w tamtym czasie osobowości, nie są w stanie podołać wyzwaniom stawianym przez cywilizację przyszłości. Zadania zbudowania nowoczesnej cywilizacji przyszłości nie mogą bowiem podjąć się ludzie, którzy nie są do tego odpowiednio przygotowani. Głównym celem społecznym jest zatem, wychowanie takich ludzi, którzy będą umieli sobie poradzić nie tylko ze zbudowaniem nowoczesnej cywilizacji, ale również utrzymaniem jej odpowiedniej dynamiki. Autor teorii osobowości w sposób konsekwentny stosuje w swoich typologiach osobowości zarówno zasady formalne, jak i rzeczowe. W rezultacie otrzymujemy wiele typologii osobowości opartych na obu kryteriach. W centrum naszego zainteresowania znajduje się jedynie typologia osobowości społecznej, która zbudowana jest na wzór weberowskich typów idealnych. Osobowości takie powiązane są funkcjonalnie z określonymi kręgami społecznymi w ten sposób, że odpowiednie kręgi społeczne kształtują odrębne i odpowiadające im typy biograficzne /osobowościowe/. Znaniecki pisze w tym względzie: „Mamy w każdym społeczeństwie trzy główne klasy kręgów, w których

jednostki spędzają dzieciństwo i młodość: *kręgi wychowawcze*, jak rodzina lub szkoła, *kręgi pracy*, jak gospodarstwo rolne, warsztat, fabryka i *kręgi bawiących się rówieśników*, które nazwiemy po prostu *kręgami zabawy*. /.../ Każdy z tych trzech rodzajów kręgów w odmienny, swoisty sposób nakierowuje późniejszy bieg życia człowieka, rozwija pewne dążności osobotwórcze, przytłumia inne, słowem, wytwarza zupełnie odrębny typ biograficzny.” [Znaniński, 1974, s.137-138] Autor teorii osobowości społecznej przewiduje również możliwość pojawienia się takich ludzi, którzy odbiegają w swoim życiu i swoich zachowaniach od typowości wymienionych trzech kategorii. Pomijając jednak te odchylenia od normy możemy wyróżnić, za autorem, trzy typy osobowościowe, bądź używając również terminologii autora, „trzy rodzaje ludzi biograficznie typowych”. Oto oni:

- **Ludzie dobrze wychowani** to tacy, którzy w okresie swojego dzieciństwa i młodości byli członkami kręgów wychowawczych / rodzinnych, szkolnych, kościelnych, sąsiedzkich/ i pozostawali pod ich przemożnym wpływem. W ten sposób ludzie ci zostali przygotowani do przyszłego odgrywania określonych ról społecznych w innych kręgach społecznych i posiadli cechy osobowościowe konieczne do właściwego ich wypełniania. Człowiek dobrze wychowany charakteryzuje się, między innymi takimi przymiotami, jak: pragnienie osobistego uznania, posłuch dla autorytetów i odrzucanie roli pioniera, unikanie ludzi źle wychowanych. Dlatego też, ludzie tacy mają wyraźną tendencję do tworzenia warstw wyższych, a nawet elit, oddzielających się od innych warstw uznawanych za niższe i o niższym prestiżu społecznym. Wyróżniają się wyraźną niechęcią do aktywności grupowej i wspólnej odpowiedzialności, wiarą w racjonalny i stały porządek społeczny.
- **Ludzie pracy** to ci, którzy bardzo szybko wyszli spod wpływu kręgów wychowawczych, a i czas poświęcony na zabawy z rówieśnikami był u nich bardzo krótki. Stosunkowo szybko podejmują oni samodzielną pracę zawodową lub przyuczają się do niej pod kierunkiem osób dorosłych. Człowiek pracy wdrażany jest do istniejącego już, zastanego systemu zależności funkcjonalnych. W związku z tym uczy się patrzeć na swoje przyszłe zadania zawodowe jako zależne od swojego stanowiska, w danym kręgu pracy. Takie zdeterminowanie prowadzi do wykształcenia w sobie dużego zainteresowania swoją pozycją ekonomiczną, jako głównym wyróżnikiem awansu społecznego / moralnego, kulturalnego, politycznego/. Pracowitość, oszczędność, porządek, spryt, uczciwość, odrzucenie indywidualizmu i własnej wyjątkowości – oto najważniejsze cechy osobowe takich ludzi;
- **Ludzie zabawy** charakteryzują się tym, że całe ich dzieciństwo i młodość przebiegało głównie w kręgach bawiących się rówieśników, nad którymi nie było ścisłej kontroli dorosłych, natomiast wpływy kręgów pracy

i wychowawczych były stosunkowo krótkie i ograniczone. Oddziaływanie społeczne takiego kręgu na jego uczestników wydaje się być znacznie silniejsze niż oddziaływania kręgów wychowawczych i kręgów pracy, ponieważ zabawa, jako „czynność, swobodnie i samorzutnie wykonywana tylko dla pozytywnego zadowolenia, jakie daje jej dokonanie” [Znanięcki, 1974, s.259-260] przynosi wyraźnie więcej zadowolenia jej uczestnikom niż poddawanie się pracy czy wychowaniu. Nie przypadkowo zatem, ludzie tego typu przypisują sobie przede wszystkim rolę przywódców i organizatorów lokalnego życia społecznego.

NOWOCZESNY CZŁOWIEK

Przedstawione wyżej idealne typy osobowościowe, występujące zresztą w różnych realnych kombinacjach, zapewniają trwałość i kontynuację określonego porządku społecznego, organizacyjnego i cywilizacyjnego. Ludzie tacy, zasługujący na miano „cywilizacyjnie normalnych” gwarantują, poprzez przyswojone sobie zasady w grupach wychowawczych, pracy i zabawy, określoną „normalność społeczną” na różnych poziomach i w różnych zakresach społecznych działań. Normalność cywilizacyjną traktujemy tutaj, jako skuteczne przystosowanie się do cywilizacji, w której żyjemy. Faktem jest jednak, że są również i tacy ludzie, u których owe dążenie do takiej czy innej normalności cywilizacyjnej jest stosunkowo mało rozwinięte i w swoich zachowaniach skłonni są w sposób zasadniczy, a nie tylko wyjątkowy i fragmentaryczny, odstępować od przyswojonych i wytyczonych wcześniej, utartych dróg i schematów myślenia i działania. Jest sprawą zupełnie naturalną, że połączenia zachowań „normalnych” i „nienormalnych” mogą przybierać różne kombinacje. Dlatego wydaje się, że typologia osobowości społecznej musi być uzupełniona o jeszcze jeden, szczególnie istotny dla właściwej dynamiki nowoczesnej organizacji społecznej typ osobowościowy - „ludzi zboczeńców”. Posiadają oni zdecydowaną skłonność do wyraźnych odstępstw od zasad i norm uznawanych powszechnie za „normalne”. Ich cechą podstawową jest stała, a nie tylko czasowa bądź fragmentaryczna, skłonność do buntu. Jest to zasadniczy sprzeciw przeciwko zastanym normom społecznym i narzucanym funkcjom społecznym. Grupę tą można podzielić na zboczeńców „podnormalnych” i „nadnormalnych”. Ci pierwsi /psychopaci, przestępcy/ buntują się z przyczyn czysto osobistych, podczas gdy zboczeńcy „nadnormalni” /geniusze, reformatorzy/ czynią to głównie z pobudek obiektywnych. Ich celem jest bowiem, nie tyle wyłamanie się z obowiązujących reguł życia społecznego, ale generalne zakwestionowanie istniejącego obiektywnie porządku społecznego i przekształcenie go w inny, oparty na nowych, lepszych bardziej nowoczesnych zasadach.

W tej sytuacji powstaje pytanie - w jaki sposób „nadnormalni zбочeńcy” przyswajają sobie tego typu postawę, która przecież nie wyrasta z żadnego znanego nam, typowego kręgu społecznego /wychowawczego, pracy, zabawy/? Wydaje się, że sprzyjają temu dwie okoliczności. Pierwsza, to możliwość, mimo stawianych przeszkód przez własny krąg, brania przynajmniej ograniczonego udziału w życiu kręgów ludzi zбочonych, druga natomiast wiąże się z bezpośrednim lub pośrednim wzajemnym wpływem osobowościowym ludzi tego typu. Ponieważ ze zrozumiałych względów interesują nas „zбочeńcy nadnormalni” spróbujmy określić najważniejsze cechy osobowościowe ludzi nadnormalnych, a więc tych, którzy obiektywnie przyczynić się mogą nie tylko do budowania nowoczesnej cywilizacji, ale i jej nieustannego rozwijania. Wiemy już, że osobowość takich osób skoncentrowana jest wokół obiektywnych, a nie subiektywnych zadań. Wiemy również, iż zadania te nie są im narzucone i co najważniejsze - przyjmowane są w sposób zupełnie dobrowolny. Te dwie główne cechy sprawiają, że „ludzie nadnormalni” szczególnie predestynowani są do tworzenia, a jeżeli to z różnych praktycznych przyczyn jest utrudnione, to przynajmniej do zapoczątkowywania nowych procesów społecznych, tworzących podwaliny pod nowoczesną cywilizację. Ich wyjątkowość polega głównie na tym, że ich zachowania nie mieszczą się w żadnych odziedziczonych po przodkach i przyjętych standardach, wzorach, schematach, a to sprawia, że „człowiek nadnormalny”, „widzi siebie tak, jak go nie widzi nikt inny. Nie ma nigdzie ustalonej pozycji społecznej, gdyż nie dba zwykle o prawa, jakie mu przyznają, żąda natomiast praw, których mu przyznać nie chcą” [Znaniński, 1974, s.334] Stąd też ludzie o takiej osobowości bardzo często stają się „fanatykami własnych idei”, co może być zjawiskiem nie zawsze pożądanym z punktu widzenia nowoczesnej organizacji społecznej i może być nawet jej istotnym hamulcem /fasyzm, rasizm, autorytaryzm, szowinizm/. Niemniej jednak, znaczna doza wyjątkowego zaangażowania jest poniekąd warunkiem koniecznym do tego, aby osobowość taka mogła się wyzwolić spod wszelkiego dotychczasowego porządku społecznego i budować nowy ład organizacyjny według własnej idei. W tym kontekście pozostaje jeszcze do rozstrzygnięcia zasadnicza kwestia: na ile ludzie terażniejsi, zawierający się w poszczególnych typach osobowościowych, są w stanie zbudować nowoczesną cywilizację? Zgodnie z koncepcją F. Znanińskiego jest to niemożliwe, ponieważ, dzisiejszy człowiek normalny, będący dzieckiem swojej cywilizacji jest świadomie lub podświadomie kontynuatorem starego porządku cywilizacyjnego, w którym sam czynnie uczestniczy. Oczywiście jest zatem, że tak uformowani ludzie, nie są w stanie nie tylko stworzyć nowej cywilizacji, ale nawet, gdyby jakimś sposobem wykształciła się ona bez ich udziału, nie potrafiliby jej utrzymać i kontynuować. Aby uniknąć takich sytuacji w przyszłości musi, zdaniem Znanińskiego, „zaistnieć *nowy typ normalności życiowej* /.../ oparty nie na zachowywaniu gotowych systemów kulturalnych przystosowy-

waniu się osobistym do środowiska ludzi przystosowanych, lecz na tworzeniu nowych systemów kulturalnych i samodzielności osobistej w środowisku ludzi samodzielnych”. [Znanięcki, 1974, s.346]. Trudno o bardziej jednoznaczną ocenę możliwości twórczych tkwiących w ludziach współczesnych. Problem polega bowiem na tym, że mogą ją urzeczywistniać jedynie nowi ludzie, którzy wyrosną w nowej cywilizacji. W społeczeństwie współczesnym są zatem ludzie, którzy mogą stwarzać pewne warunki sprzyjające pojawieniu się takich ludzi. Ich bazą rekrutacyjną są ci, którzy funkcjonują we wszystkie wyróżnionych typach osobowościowych, ale wyróżniają się od innych tym, że wyrosli ponad negatywne postawy, które funkcjonują przecież w każdym typie osobowościowym. Autor teorii osobowości społecznej proponuje, aby ludzi tych nazywać po prostu – *mądrymi i dobrymi*. Ludzie „mądrzy” cenią różne systemy kulturowe i dlatego zabiegają o ich trwanie i rozwój. Ludzie „dobrzy” natomiast, traktują każdego człowieka i zbiorowość ludzką jako pozytywne wartości społeczne. Właśnie owi ludzie, którzy posiadli obie te cechy, czyli są jednocześnie „mądrzy i dobrzy” i żyją aktualnie wśród nas są w stanie zapoczątkować „nowy prąd dziejowy”, który doprowadzi naszą cywilizację do „cywilizacji przyszłości”. Czy tak jest w istocie? Pytanie takie niewątpliwie retoryczne posiada także głęboki sens praktyczny, szczególnie obecnie, po wielu latach różnych, nie zawsze dobrych doświadczeniach na polu budowania takiej cywilizacji. Wydaje się, że idealistyczna prognoza F. Znanięckiego oparta była na zbyt słabo udokumentowanym przeświadczeniu, iż we wszystkich społeczeństwach znajduje się wystarczająca ilość ludzi „dobrych i mądrych” zainteresowanych stwarzaniem klimatu sprzyjającego rozwojowi nowoczesnej cywilizacji. Bliżej prawdy jest raczej przekonanie, że twórcza destrukcja i nieustanna innowacyjność od stuleci i obecnie muszą konfrontować się z awersją do zmian i innowacji. Jest tak dlatego, że nowoczesność zawsze niesie z sobą naruszenie pewnego zastanego, bezpiecznego i utrwalonego przez pokolenia ładu społecznego, kulturowego, organizacyjnego. Potwierdzenie takiego spojrzenia na nowoczesnych ludzi znajdujemy również w humanistycznej koncepcji „wielowymiarowego człowieka” J. Kozińskiego. Jego pełnym ucieleśnieniem jest „homo hubris” (*gr. hybris/ oznacza nieposkromioną pychę, zuchwałość /wywołującą gniew i pomstę bogów*) oraz ściśle z nim związany „homo transgressivus” (*łac. transgressio – „przejście” od transgredi – „przekraczanie*). W pierwszym przypadku jest to człowiek który „przekracza granice własnych osiągnięć, dokonuje aktów ekspansji terytorialnej, rozwija sztukę i **burzy ład społeczny** [...] Bez ludzkiej hubris część wybitnych dokonań materialnych, a także duchowych nie ujrzałoby nigdy światła dziennego”. Natomiast „homo transgressivus” charakteryzuje się specjalnymi predyspozycjami do wykraczania „poza dotychczasowe granice jednostki i społeczeństwa” [Koziński, 1998, s.11] Takie rozróżnienie jest szczególnie istotne dla burzenia zastanych struktur organizacyjnych i poszukiwania nowoczesnych rozwiązań.

Transgresja jednostkowa /indywidualna/ występuje bowiem jedynie w sytuacjach, „w których jednostka intencjonalnie wychodzi poza to, czym jest i co posiada, rozszerza własne terytorium, dokonuje wynalazków i tworzy siebie według własnego projektu” [Kozielecki, 1987, s.11] i dlatego musi być ona uzupełniona i wzmocniona przez drugi typ – transgresję zbiorową /grupową/, która nakierowana jest na zachowania społeczne, masowe. Dopiero zespolenie obu typów transgresji daje nam w efekcie, tak potrzebnego dla nowoczesnych społeczeństw człowieka nowoczesnego.

Na społeczne i kulturowe uwarunkowania osobowości zwraca także uwagę R. Linton, który pisze: „Jednostka i jej środowisko stanowią konfigurację dynamiczną, której wszystkie części są tak ściśle powiązane ze sobą i pozostają w tak ciągłej interakcji, że bardzo trudno jest powiedzieć, w którym miejscu należy przeprowadzić linie demarkacyjne” [Linton, 1975, s.99]. Wprowadzony do powszechnego obiegu naukowego przez autora podział na osobowość **statutową, modalną i podstawową**, nie tylko porządkuje, ale i wzbogaca wiedzę na temat funkcjonowania ludzkiej osobowości, o której R. Linton pisze: „[...] w większości wypadków czynniki kulturowe zdają się być dominujące. Znajdujemy, że we wszystkich społeczeństwach osobowości <przeciętnych>, <normalnych> jednostek, które przyczyniają się do tego, że społeczeństwo funkcjonuje w swój zwykły sposób, mogą być wyjaśniane w terminach kulturowych. Jednocześnie znajdujemy, że we wszystkich społeczeństwach występują **jednostki nietypowe**, których osobowości nie będą się mieściły w normalnej skali zróżnicowań danego społeczeństwa” [Linton, 1975, s.171-172]. W kontekście rozważań nad kulturowymi uwarunkowaniami ludzkich zachowań, nie sposób nie wspomnieć o ludziach **wewnątrzsterownych i zewnątrzsterownych** D. Riesmana. O pierwszych możemy powiedzieć, że są oni bardzo mocno podporządkowani zinternacjonalizowanemu systemowi norm, ról społecznych i wartości przyswojonych w procesie socjalizacji. Tak uwewnętrznione treści jednostka uznaje za swoje własne i obowiązujące. Pojęcie wewnątrzsterowności obejmuje wiele typów, ale łączy je jedna cecha wspólna: „jest nią źródło jednostkowej sterowności; jest ono <wewnętrzne> w tym znaczeniu, że zostało wszczepione przez dorosłych we wczesnym okresie życia i kieruje działania i myśli w stronę ogólnych, lecz raz na zawsze wyznaczonych celów” [Riesman, 1971, s.20]. Zdecydowanie bardziej nowoczesnym człowiekiem jest człowiek zewnątrzsterowny, który ukierunkowany jest na działania innych ludzi, a jego zachowania wynikające z potrzeby szerszego /społecznego/ uznania zorientowane są również na szerszy kontekst społeczny. Riesman pisze w tym względzie: „Wspólną cechą ludzi zewnątrzsterownych jest to, że siłą sterującą jednostką są jej współcześni – albo ci, których zna bezpośrednio, albo ci, których zna pośrednio przez swych przyjaciół lub przez środki masowego przekazu. [...] Cele, ku którym kieruje się jednostka zewnątrzsterowna, zmieniają się pod wpływem tej siły; niezmiennie w życiu pozostaje jedynie samo

dążenie i nawyk zwracania pilnej uwagi na sygnały z zewnątrz” [Riesman, 1971, s.29]. Taki stymulujący wpływ „innych” sprawia, że w społeczeństwie pojawia się szczególnie rodzaj zachowań; przystosowanie do ciągle zmieniających się warunków życia organizacyjnego, społecznego, kulturowego nie dokonuje się, jak w przypadku ludzi wewnątrzsterownych na zasadzie karność i autorytarnego podporządkowania, ale poprzez wyjątkową wrażliwość społeczną na działania i pragnienia innych. Ludzie o takim charakterze społecznym ciekawi są otaczającego ich świata, a co zatem idzie - otwarci na przyjmowanie nowych rozwiązań technicznych, organizacyjnych, społecznych, kulturowych. W ten sposób rozwijają swoją osobowość i wzbogacają swój kapitał społeczny i kulturowy, bez których nie może się obejść każda dobrze funkcjonująca nowoczesna organizacja społeczna.

ATRYBUTY NOWOCZESNEGO CZŁOWIEKA

Kapitał społeczny i kulturowy, będący w dyspozycji nowoczesnego człowieka i wykorzystywany również w jego aktywności organizacyjnej, pełną swoją aktualizację i odzwierciedlenie znajdują w osobowości poszczególnych jednostek i zbiorowości. Nie popełnimy błędu jeżeli powiemy, że nie ma nowoczesnego życia społecznego, w tym i aktywności organizacyjnej bez nowoczesnych osobowości możliwie wielu aktorów społecznych. Wydaje się, iż można postawić tezę, że im więcej ludzi o takich osobowościach, tym większe sukcesy organizacji. Trudno sobie bowiem wyobrazić dobrze funkcjonującą, nowoczesną organizację bez nowoczesnej osobowości jej członków. Zaprezentowana wcześniej koncepcja osobowości społecznej F. Znanieckiego wyraźnie wskazywała na ogromne znaczenie ludzi „dobrych i mądrych” a także „nadnormalnych zбочeńców”, jako główne siły sprawcze nowoczesnej cywilizacji, która nie może obejść się bez nowoczesnych organizacji. W podobnym kierunku mierza koncepcja J. Kozielskiego. Jego „wielowymiarowy człowiek”, „homo hubris” wyposażony jest w podobne cechy osobowościowe, jak „nadnormalny zбочeniec” Znanieckiego. Jeżeli do tego dołożymy jeszcze, tak ważne dla rozważań o psycho-społecznej naturze człowieka myśli sformułowane przez R. Lintona /osobowość statusowa i modalna/ czy D. Riesmana /ludzie wewnątrzsterowni i zewnątrzsterowni/, to okaże się, że jedynie ludzie o nowoczesnej osobowości są w stanie stwarzać odpowiednie warunki społeczne dla realizacji ciągle zmieniających się wyzwań cywilizacyjnych. Jakie są zatem najważniejsze uwarunkowania nowoczesnej osobowości wyprowadzone z owych teoretycznych, przykładowych analiz? Główne siły sprawcze kształtujące nowoczesną osobowość leżą w obszarze zjawisk społeczno-kulturowych. Jeżeli nawet, w ślad za A. Inkelesem, dokonamy konkretyzacji i sprowadzimy je do czterech podstawowych grup czynników: urbanizacja, industrializacja, ruchliwość spo-

łeczna oraz masowa komunikacja i kultura to zauważymy, że wszystkie one mają charakter społeczny i kulturowy. W rezultacie wielu badań empirycznych przeprowadzonych w różnych nowoczesnych społeczeństwach otrzymujemy model teoretyczny, **syndrom osobowości nowoczesnej** składający się z dziewięciu rysów osobowościowych [Sztompka, 2002, s. 565-566]:

1. Otwartość na innowację i zmianę; ciekawość wszelakich nowości,
2. Świadomość wielości opinii i poglądów oraz tolerancja dla opinii odmiennych,
3. Prospektywna orientacja wobec czasu czyli koncentracja raczej na przyszłości niż przeszłości,
4. Poczucie mocy podmiotowej zawierające się w przekonaniu, że wszelkie trudności i przeciwności losu można pokonać właściwymi działaniami jednostkowymi lub zbiorowymi,
5. Antycypowanie i planowanie przyszłych działań,
6. Zaufanie do porządku społecznego, wyznaczonego przez stałe i egzekwowalne reguły prawne, ekonomiczne, moralne,
7. Poczucie „sprawiedliwości rozdzielczej” regulowane zasadą merytokracyjnego rozdziału dóbr i wytworów,
8. Przywiązywanie wielkiego znaczenia do edukacji i nieustannego samodoskonalenia się,
9. Szanowanie godności wszystkich „innych”.

Podobny zestaw cech ogólnych i szczegółowych nowoczesnej osobowości znajdujemy u M. S. Szczepańskiego i A. Śliz. [Szczepański, Śliz, 2011, s. 333-344]. Autorzy piszą, iż „Rozbudzona potrzeba osiągnięcia, empatia i postawa nonkonformistyczna to wprawdzie trzy najważniejsze, ale nie wyłączne, cechy konstytuujące nowoczesną osobowość” [Szczepański, Śliz, 2011, s. 343]. Zwracają również uwagę na mniej eksponowane, ale nie mniej ważne cechy ogólne, jak: otwartość na nowe doświadczenia, zdolność do gromadzenia nowych informacji i wiedzy, umiejętność planowania na różnych poziomach życia społecznego, posiadanie wysokich aspiracji oświatowych i zawodowych. Do cech szczegółowych zaliczają natomiast te, które składają się na cechy ogólne i tak np. na ogólną cechę „rozbudzona potrzeba osiągnięcia” składa się siedem cech szczególnych, jak [Szczepański, Śliz, 2011, 341]: stała skłonność do podejmowania ryzyka, predyspozycja i skłonność do innowacji, umiejętność analizowania swoich działań; sukcesów i porażek, skłonność do używania najlepszych wyników w rywalizacji z innymi, potrzeba kompensacji z powodu niepowodzenia, potrzeba wyczynu, szybkiego i rzetelnego wykonywania zadań, potrzeba poznawcza, zdolność do syntetycznego i logicznego myślenia, abstrahowania, przewidywania.

PODSUMOWANIE

Odrzucając stricte psychologisticzną interpretację życia społecznego, nastawioną głównie na badanie subiektywnych odczuć i opinii ludzkich i zastępując ją, wzorem Znanieckiego i Kozińskiego humanistycznym rozumieniem życia społecznego, możliwe jest, wzorem nauk przyrodniczych, sformułowanie wiarygodnych prognoz społecznych opartych na empirycznie ustalonych faktach. Wynika z nich, że:

- Po pierwsze, istnieje możliwość urzeczywistnienia nowoczesnych rozwiązań cywilizacyjnych. Optymizm ten opiera się na przekonaniu, iż w wielu ludziach drzemia, często nieuświadomiane w pełni, twórcze predyspozycje. Stąd rodzi się potrzeba ludzi nadnormalnych-dobrych i mądrych /Znaniecki/ przekraczających granice własnych osiągnięć i burzących zastany ład społeczny – homo hubris i homo transgressivus /Koziński/. Można zatem sądzić, że dzisiejsze trudności w budowaniu nowoczesnej organizacji społecznej, wynikają również po części, ze słabej obecności nauk społecznych i wyraźnej dominacji nauk przyrodniczo – technicznych w złożonym procesie jej urzeczywistniania. Zmiany techniczne, organizacyjne, ekonomiczne, polityczne nie pociągają za sobą w sposób automatyczny zmian w ludzkich osobowościach. Tutaj potrzeba działań o wiele bardziej złożonych i subtelnych. Wykorzystanie do tego celu osiągnięć nauk społecznych wydaje się być, szczególnie dzisiaj, warunkiem koniecznym i nieodzownym. W innym przypadku, ogromne osiągnięcia techniczne, ekonomiczne i technologiczne mogą doprowadzić w konsekwencji do negatywnych skutków społecznych, jeżeli osobowość ludzi przyszłości nie będzie odpowiednio przygotowana do wykorzystania tego potencjału.
- Po drugie, postulat wychowania nowych ludzi, którzy będą sobie radzić z realizacją dynamicznej przyszłości wydaje się być zupełnie sensowny. Wśród ludzi współczesnych widzimy bowiem wielu takich, którzy są kreatywni, tolerancyjni, mądrze krytyczni, otwarci na nowe rozwiązania. Faktem jest jednak, że w sensie ilościowym, ludzie tego typu są w zdecydowanej mniejszości. Jest tak dlatego, że tradycyjne osobowości generują tradycyjne rozwiązania życia społecznego, ekonomicznego, politycznego, technicznego. Nowa cywilizacja wymaga natomiast nowych osobowości, czyli nowych postaw, dążeń, motywów, interesów, słowem – zupełnie nowych ludzi i ich zachowań zarówno w skali jednostkowej, jak i grupowej. W tej sytuacji zasadne jest pytanie – jak przejść od zachowań tradycyjnych, z reguły konformistycznych do zachowań nowoczesnych, hubrystycznych, zewnętrznie sterowanych, nonkonformistycznych, kontestacyjnych, zachowań „zboczonych”, „nadnormalnych”, będących istotnym elementem nowoczesności? Zachowania tego typu będą jednak pewną normą i staną się „nor-

malnymi” dla nowoczesnej osobowości. Wydaje się, że środkiem wiodącym do tego celu winny być przekształcenia głównie w obszarze społecznych mikrostruktur, nakierowanych przede wszystkim na kreowanie nowych postaw i zachowań. Nadzieją przyszłości jest zatem kreatywny styl życia zapoczątkowany, a następnie ciągle stymulowany przez „zbożców nadnormalnych”, ludzi kreatywnych, innowatorów, reformatorów – słowem, twórców i propagatorów nowych wartości, którzy będą w stanie podjąć trud nieustannego stwarzania świata na nowo, również w skali globalnej.

- Po trzecie, trudno sobie wyobrazić sytuację, aby dobrze funkcjonująca organizacja społeczna obywatela się bez nowoczesnej osobowości swojego przywódcy, zespołu kierowniczego i pozostałych, szeregowych członków organizacji. Wydaje się, że zupełnie sensownie brzmi teza, iż sukcesy organizacji są w znacznym stopniu uwarunkowane nowoczesnymi elementami osobowości wszystkich ich członków. Nowoczesna organizacja społeczna winna zatem preferować wśród swoich członków skłonności do podejmowania ryzyka, innowacji, rywalizacji, ale także planowania swoich działań. Jeżeli do tego zestawu zachowań dołączymy jeszcze rozwijanie i wspieranie wśród członków potrzeby osiągania sukcesów, empatii i nonkonformizmu, to w rezultacie otrzymamy organizację w pełni nowoczesną, nakierowaną na przyszłość. Widzimy zatem że nowoczesne organizacje społeczne osiągają swoje cele mając w swojej dyspozycji – z jednej strony nowoczesne osobowości swoich członków, ale z drugiej – owe osobowości nie ujawniłyby swojej sprawczej mocy, gdyby organizacje nie stwarzały odpowiednich warunków do ich powstania, rozwoju i wykorzystania ich talentów. Uogólniając można powiedzieć, że nowoczesność organizacji społecznej uzależniona jest w znacznym stopniu od jej kapitału kulturowego, społecznego. Jest tak dlatego, że na osobowość konkretnych członków składają się określone cechy psycho-społeczno-kulturowe, a te z uwagi na swoją naturę, kształtują się we wzajemnych relacjach grupowych-psychicznych, społecznych, kulturowych.

LITERATURA

- Beck U., (2002), *Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, wyd. Scholar, Warszawa.
- Coleman J., (1988), *Social Capital In the Creation of Human Capital*, American Journal of Sociology, Supplement 94.
- Fukuyama F., (1997), *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa-Wrocław
- Giddens A., (1990), *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Głabiszewski W., Liczmańska-Kopcewicz K., Zastempowski M. (2018), *Znaczenie zdolności asymilacyjnych w budowaniu innowacyjności technologicznej przedsiębiorstw finansowych*, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 19(3), s. 169-181.
- Król H., Ludwiczynski A., (2006), *Zarządzanie zasobami ludzkimi – tworzenie kapitału ludzkiego organizacji*, wyd. PWN, Warszawa

- Kumar K., (1978) *Prophecy and Progress: The Sociology of Industrial and Post-Industrial Society*, Harmondsworth, Penguin.
- Kozielecki J., (1998), *Człowiek wielowymiarowy*, wyd. Żak, Warszawa
- Kozielecki J., (1987), *Koncepcja transgresyjna człowieka*, wyd. PWN, Warszawa.
- Linton R., (1975), *Kulturowe podstawy osobowości*, PWN, Warszawa
- Oleksiuk A., (2009), *Inwestowanie w kapitał ludzki w Polsce*, wyd. Economicus, Szczecin
- Putnam R., (2009), *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 2009, Warszawa
- Riesman D., (1971), *Samotny tłum*, wyd. PWN, Warszawa
- Szczepański M.S., Śliz A., (2011), *Innowacyjny świat- innowacyjna gospodarka*, [w:] Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, r. LXIII-z.2, UAM, Poznań.
- Sztompka P., (2002), *Socjologia*, wyd. Znak, Kraków
- Sztompka P., (2007), *Zaufanie*, wyd. Żak, Kraków
- Zastempowski M., Głabiszewski W., Liczmańska-Kopcewicz K. (2018), *Makrootoczenie polskich MŚP w kontekście ich innowacyjności*, Organizacja i Kierowanie, 2(181), s. 119-134.
- Znaniecki F., (1974), *Ludzie teraźniejsi a cywilizacja przyszłości*, wyd. PWN, Warszawa
- Znaniecki F., (1971), *Nauki o kulturze*, wyd. PWN, Warszawa
- Znaniecki F., (1973), *Socjologia wychowania*, tom II., wyd. PWN, Warszawa
- Putnam R., (1995), *Demokracja w działaniu*, wyd. Znak Kraków i Fundacja S. Batorego Warszawa

PERSONALITY CONDITIONING OF MODERN SOCIAL ORGANISATIONS

A b s t r a c t: The aim of this article is to reconstruct the theory of social personality and its role in the process of creating a new civilization of humanity, based on the theory of F. Znaniecki, J. Kozielecki and several other significant representatives of the social sciences. Building a modern organization is closely related to creating a modern personality, that is, one that is able not only to adapt to the changing reality, but above all it can create this reality. The visions of modern solutions presented by sociologists and psychologists do not lose their relevance, on the contrary, as the years pass and new social experiences are gained, they acquire a new meaning. This is the case, for example, in the role of microstructures in the shaping of modern personality, attitudes and behaviors, or the rejection of excessive faith in technological progress and the automatic and decisive impact of major systemic and structural changes on the functioning of social life, and in its immanent part - social organizations.

K e y w o r d s: organization, personality conditioning.

